

Кіндратець Олена Миколаївна, доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна
e-mail: kin-el@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-9786-227X

«НЕГАТИВНА МОБІЛІЗАЦІЯ» НАСЕЛЕННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ

Проаналізовано сутнісні характеристики «негативної мобілізації». Визначено вплив інформаційних впливів на процес негативної мобілізації народу держави, проти якої ведеться «гібридна» війна, та на народ країни, що веде цю війну. Показано негативні наслідки для суспільства такої мобілізації. Доведено, що застосування таких технологій впливає на стабільність розвитку, породжує загрози та ризики, дестабілізує політичну систему.

Ключові слова: політична мобілізація населення, «негативна мобілізація», «гібридна» війна, інформаційна війна, інформаційний вплив, дестабілізація.

Постановка проблеми. Дестабілізація ситуації на «мирній» території країни у будь-якій війні вигідна країні-агресору, однак у «гібридній» війні вона має особливе значення, оскільки дуже важливо переконати світову спільноту, власний народ у тому, що війна є громадянською. Провокування конфлікту між владою та народом, між окремими групами всередині країни часом відбувається за допомогою інформаційного впливу, тобто застосування спеціальних інформаційних технологій та засобів, які дозволяють не тільки вплинути на свідомість людей, але змінити їх поведінку. Дестабілізація ситуації стає можливою за допомогою «негативної мобілізації» населення. Інформаційна війна нині є важливою складовою «гібридної» війни. Варто звернути увагу на те, як влада держави-агресора впливає і на власний народ, який є теж жертвою дезінформації, маніпуляцій свідомістю. Загалом засоби впливу і на чужий народ, і на власний – одні й ті ж, але мета впливу різна. Це дає можливість виділити «два фронти» інформаційної війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика політичної мобілізації, «негативної мобілізації», особливостей маніпуляції свідомістю людей задля досягнення певних цілей знайшла відображення у наукових працях таких дослідників: О. Бойко, Д. Гончарова, Л. Гудкова, О. Мелешкіної

та ін. Останнім часом великий інтерес у науковців викликає проблема інформаційної війни, яка є складовою «гібридної» війни. Інформаційний складник «гібридної» війни досліджують О. Власюк, В. Горбулін, В. Гулай, Д. Дубов, Н. Іанку, С. Каноненко, Є. Магда, А. Манойло, Г. Почепцов, І. Рущенко, М. Теодор, М. Требін, Л. Фридман, Дж. Херман, М. ван Херпен, Ч. Шрирам та ін. [1–15].

Формулювання цілей. Виходячи з наведеного, *метою* дослідження є з'ясування можливості «негативної мобілізації» населення за допомогою інформаційних впливів в умовах «гібридної» війни.

Виклад основного матеріалу. Існують різні підходи до визначення політичної мобілізації. Багато дослідників вважає, що така мобілізація не є проявом самостійного виявлення бажання включитися в політичний процес задля реалізації певних інтересів, а що до такої активності підштовхують політики чи політичні партії, які мають свої інтереси, які часто не збігаються з інтересами тих, ким вони маніпулюють. Тому дії включених таким чином в політичний процес груп не є раціональними. Як відмічає Д. Гончаров у статті «Автономна і мобілізована участь», «...мобілізації протиставляється автономна участь, яка розуміється як результат раціонального і не обумовленого ніякими зовнішніми факторами самовизначення індивідів» [16, с. 129]. У той же час Д. Гончаров вказує на те, що у контексті сучасної політики ідеал абсолютно автономної демократичної участі раціональних індивідів може сприйматися лише як утопія. На його думку, всі сучасні політичні системи припускають змішування автономної та мобілізованої активності громадян в певній пропорції, в залежності від специфіки політичної культури, соціуму тощо [16, с. 129]. З цим важко не погодитися, як і з тим, що в незахідних системах соціально-політична мобілізація набуває набагато більш масштабний характер, пронизуючи всю систему суспільного життя нації [16, с. 130].

Розглядаючи особливості мобілізованої політичної участі, багато хто з вчених намагається визначити те, чи є це позитивним чи негативним явищем. Зокрема, О. Мелешкіна зазначає, що мобілізована участь (індивідуальна або групова) не повинна трактуватися як суто негативне явище, що завжди пов'язане з маніпуляцією свідомістю чи використанням інших форм впливу чи технологій [17, с. 159].

Крім розгляду наслідків політичної мобілізації – позитивних чи негативних – досліджується і те, якою є ця мобілізація – «позитивною» чи «негативною». Остання стала предметом дослідження Л. Гудкова. Під «негативною мобілізацією» Л. Гудков розуміє феномени швидкого зростання дифузного масового роздратування, страху, ненависті, що супроводжуються почуттями спільності або близькості один одному членів спільноти, що виникають при появі ворога або ворогів, при перспективі вкрай небажаного розвитку подій,

що загрожує втратою звичного способу життя, престижу, авторитету, доходів, статусу, девальвацією групових цінностей і т. п. [18]. Л. Гудков вважає, що саме по собі стійке масове роздратування ще не викликає негативної мобілізації. Передумовою процесу негативної мобілізації, на його думку, слід вважати констатацію «стану кризи», переконання в тому, що досягнута певна межа (або відбувається наближення до неї), за якою можуть настати незворотні зміни в становищі людей [18].

Часом влада держави може сама спровокувати не бажаючи того негативну мобілізацію населення. Так було в Україні в 2004 та 2013 рр. Перший раз приводом до масових виступів невдоволених людей стали грубі та відкриті порушення виборчого законодавства, фальсифікації виборів Президента України, а вдруге до цього привело побиття студентів у м. Києві в 2013 р., які виступали проти відмови керівництва держави від підписання угоди про асоціацію з ЄС. І в першому, і в другому випадку у багатьох людей виникло відчуття того, що межа перейдена. Це стало поштовхом для негативної мобілізації спершу жителів Києва, а потім подальші події привели до негативної мобілізації населення різних регіонів країни. Драматизм ситуації 2013 та 2014 рр. полягав у тому, що ця мобілізація була «різнонаправлена». І ця «різнонаправленість» негативної мобілізації в значній мірі сформувалася під впливом на свідомість громадян України перш за все телебачення сусідньої держави Росії. Саме телебачення має найбільший вплив з усіх ЗМІ на свідомість пострадянських людей, попри появу інших каналів доступу до інформації, в тому числі й Інтернету.

Четвертий рік триває «гібридна» війна проти України. Складовою цієї війни є інформаційна війна проти нашої країни [19]. Одним із завдань, яке ставлять перед собою ті, хто розпочав цю війну, викликати дестабілізацію ситуації в Україні шляхом негативної мобілізації населення, незадоволеного діями політичної еліти. Хоча, слід зауважити, що інформаційна війна ведеться на «два фронти». «Другим фронтом» є сама Росія, а точніше її населення. У Росії вона має викликати теж негативну мобілізацію населення, але направлену проти інших країн. Якщо в Україні негативна мобілізація має призвести до загальної політичної кризи, перш за все до кризи влади, максимальної дестабілізації ситуації, то у самій Росії негативна мобілізація направлена проти зовнішніх «ворогів». Основне, на що покладають надії автори цієї політики протистояння, війни, без чого їх наміри не будуть здійсненими, це формування ворожих почуттів у власного народу до іншого народу, країни. К. фон Клаузевіц стверджував, що боротьба між людьми виникає з двох зовсім різних причин – з ворожого почуття і з ворожих намірів. Він звертав увагу на те, що ворожі наміри часто не пов'язані з ворожими почуттями. Політики можуть мати ворожі наміри щодо інших народів, але не мати до них

ворожих почуттів. Але політикам складно буде розпочати підготовку до війни й саму війну, якщо у тих, хто платить податки, а отже, й фінансує військові програми, у тих, хто має воювати зі зброєю в руках, не буде ворожих почуттів [20, с. 36–37].

У Росії плани формування ворожих почуттів до інших народів досить успішно реалізуються. Дослідники Левада-Центру поставили відкрите питання, кого респонденти вважають ворогом країни (можна було дати кілька варіантів відповіді). Головними ворогами Росії були названі США (68%), Україна (29%) і Євросоюз (14%). Неприязний настрій росіян соціолог Левада-Центру Денис Волков пов'язав з інформаційним фоном. «США перебувають у списку головних недругів Росії з кінця 1990-х, а Європа й Україна – після початку конфлікту через Крим, коли Захід (і США, і Європа) однозначно підтримав Україну. Сам конфлікт з самого початку сприймався не як російсько-український, а як між Росією і Заходом» [21].

Отже, у Росії негативна мобілізація «перенаправляється» на зовнішнє середовище. Вчені називають це явище «каналізуванням» або «зміщеннями». «Каналізувати» означає переміщувати по визначеній траєкторії в певний пункт. Це «переміщення по визначеній траєкторії» може стосуватися й емоцій, настроїв, протестної активності. Каналізуючи протестну активність за межі країни влада забезпечує підтримку своєї політики. Часом цьому сприяють чутки, наприклад, чутка про «розп'ятого хлопчика» у м. Слов'янську Донецької області. Такі чутки відносять до агресивних. На думку О. Бойка, «“агресивна чутка” стимулює не лише негативні настрої, а й формує агресивний стан та направляє, каналізує агресивну дію у потрібному для маніпулятора напрямі. Основна мета – провокування агресивної поведінки» [22]. Про ефективність такої політики свідчить поява численних добровольців-росіян (це крім тих, які стали «добровольцями» вимушено), що воюють і нині на Донбасі. Подібного роду каналізування на зовнішні об'єкти стає можливим тоді, коли суспільству вже притаманна як ксенофобія, так і звичка до конфронтації з іншими народами, країнами. Опитування, проведене Левада-Центром 5–8 серпня 2016 р., показало, що тільки п'ята частина населення (20%) демонструє відсутність етнічних упереджень стосовно представників тих чи інших національностей, а 70% учасників опитування називають ту чи іншу категорію, чие проживання вони хотіли б обмежити на території Росії. Динаміка сприйняття росіянами України як держави зберігає високий рівень негативізму та демонструє його періодичне зростання, хоча при цьому припинилося зростання частки тих опитаних, хто хотів би обмежити проживання українців на території РФ, зафіксувавшись на рівні 13% [23]. Це, очевидно, пояснюється тим, що «російські» українці демонструють лояльність до влади та її політики навіть в умовах агресії Росії

проти України, або (це теж важливо в умовах «гібридної» війни) не демонструють незгоду з такою політикою. Саме така поведінка багатьох етнічних українців, які є громадянами Росії, привела до руйнування родинних зв'язків з тими, хто живе в Україні.

У боротьбі з іншими країнами метою тієї держави, що веде «гібридну» війну з використанням інформаційного впливу на свідомість людей, є дестабілізація ситуації, натомість у власній державі ці засоби мають укріпити стабільність. У країні, яку розглядають як ворога, країна-агресор прагне: підірвати довіру до влади, у своїй – підвищити довіру; відповідно роз'єднати народ, розколоти його за різними ознаками (релігія, національність, ідеологія, мова тощо), і, навпаки, об'єднати свій народ, згуртувати його, зробити монолітним (в період 2014–2015 рр. у Росії відзначалася значна нормалізація практично всіх показників суспільного життя – «посткримський ефект», включаючи сферу міжнаціональних відносин) [23]; викликати сумнів у можливості побудувати успішну державу Україну і відповідно змусити повірити в успіх, а ще в особливу історичну місію російського народу, місію об'єднання «русского мира»; довести безсилля української влади вирішити соціальні проблеми, і, навпаки, переконати в тому, що влада Росії дбає про свій народ і все робить для його процвітання. Звичайно, втягування російського народу у протистояння чи не з усім Західним світом, не є шляхом до процвітання і розвитку. Однак на нинішньому етапі ізоляціоністська політика влаштує владу та підтримується суспільством.

Чому Росія досягла таких успіхів на «внутрішньому фронті інформаційної війни»? Характерною складовою національної ідентичності росіян Л. Гудков вважає схильність до пояснення дій інших людей (як партнерів, так і опонентів) найнижчими мотивами й інтересами, готовність прийняти будь-яку дурницю за самоочевидні речі, якщо тільки ці аргументи відштовхуються від «підлого» боку людської натури як загальнозначущої та «раціональної» основи соціальності» [18, с. 50]. На думку Л. Гудкова, для негативної мобілізації образи ворогів запозичуються з ресурсів архаїчних, традиційних фобій і забобонів, ідеологічних уявлень попередніх епох і періодів або – що більш важливо – будуються, моделюються за архаїчним зразком уявлень попередніх періодів та епох. Наслідками цих реакцій, що регулярно з'являються в масовій свідомості, стають певні зміни або «ерозія» ціннісної системи російського суспільства» [18, с. 51].

Однак це не означає, що такі настрої в суспільстві можна підтримувати завжди. Трагедії, що подібні до тієї, що сталася в Кемерово, руйнують такий груповий захисний механізм, як ілюзія невразливості та певні міфи про Росію (наприклад, державу, що піклується про свій народ). Загибель дітей посилює невдоволення людей і може стати приводом для негативної мобілізації. Навіть

якщо негативна мобілізація короткотривала, все ж вона є свідченням того, що населення не втратило здатність оцінювати ситуацію та висловлювати незгоду, не у всіх життєвих ситуаціях проявляє однодумність.

Для збереження внутрішньої стабільності в Росії використовуються й інші групові захисні механізми. Такими механізмами є: заборона обговорення «небезпечних» тем внутрішньогрупового життя (групове табу); обґрунтування правильності й правомірності своїх неадекватних та безвідповідальних дій «заднім числом» (колективна раціоналізація); обмеження контактів членів групи із зовнішнім світом, зосередження їхньої уваги на діяльності всередині групи (самоізоляція); система поглядів та образів, що виділяє групу серед інших спільнот і сприяє її єдності; наголошування на перевагах власної групи при міжгрупових порівняннях (груповий фаворитизм); спільна дія, що сприяє консолідації групи, зміцнює її єдність; обмеження впливу членів групи, які беруть під сумнів ідеї та принципи, котрі їх об'єднують (тиск на інакодумців); формування образу членів «чужої» групи як таких, що дуже відрізняються від «своїх»; чітка регламентація правил сприйняття «чужих»; пояснення групових невдач та негараздів зовнішніми чинниками [24, с. 205–206].

Крім названих чинників, які сприяють успіху Росії на «внутрішньому фронті інформаційної війни», існують й інші. Перший з них – це ті почуття російської еліти та народу, які породив розпад СРСР в 1991 р., однієї з двох супердержав, та прагнення покинути зону впливу Росії та інтегруватися в ЄС ряду колишніх республік Радянського Союзу, в тому числі й України. Очевидно, так почували себе німці після Версальського мирного договору (ображеними та приниженими). Ця психологічна травма змушує шукати психологічного витіснення і заміщення. Відомий російський вчений О. Панарін в книзі «Глобальне політичне прогнозування» (2002) відмічав, що положення Росії є значно більш драматичним і загрозово нестабільним, ніж положення Німеччини після Версалу [25, с. 59]. Другим фактором успішності інформаційного впливу на свій народ з метою підготовки його до війни є укорінення в глибинах історичної пам'яті страху перед США. Образ США як ворога, який формувався в СРСР в часи «холодної» війни, не був «стертий» у свідомості росіян. Третім фактором, що сприяє ефективності російської інформаційної політики, є високий рівень довіри до ЗМІ, перш за все до телебачення, та монополізація інформаційного простору владою. Довіра до телебачення в Росії вища, ніж до преси, Інтернет-видань чи соціальних мереж. Різні передачі та ток-шоу на політичні теми «хоча б раз на тиждень» дивляться до 65% населення. Велика частина тих, хто стежить за суспільно-політичними подіями, отримує лише найбільш загальне і неглибоке уявлення про те, що сталося, сформоване переважно телевізійним контентом. За-

лежність від телебачення (і найбільш простих і вульгарних інтерпретацій того, що відбувається) продовжує домінувати [26].

Як довго може зберігатися негативна мобілізація, направлена за межі країни? У 2017 р. експерти Левада-Центру висловили думку, що росіяни втомилися від мобілізації навколо зовнішньополітичних тем [27]. Однак уже на початку 2018 р. дослідження показали, що більш ніж половина росіян (55%) ставляться до України негативно. Аналогічні дослідження в Україні Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) виявили, що до Росії негативно ставляться 38% респондентів [28].

Досліджуючи наслідки інформаційної війни Росії проти України, важливо вивчити й чинники, які є сприятливими для досягнення поставленої мети в цій війні. Це такі чинники: відсутність єдиної ідентифікації, незавершений процес формування політичної нації; розмежування суспільства (великий розрив між бідними й багатими верствами населення, регіонами, територіями); ідеологічні розмежування, культурні відмінності тощо; відсутність консенсусу політичної еліти навіть в умовах війни. Наявні розколи в суспільстві не будуть подоланими до тих пір, поки сама політична еліта держави буде розколота [29]. Олігархізація влади й корупція є тим, що руйнує державу зсередини. Різні групи в рамках політичної еліти перебувають у стані перманентної боротьби за владу, яка не припиняється ні після виборів, ні навіть після того, як розпочалася «гібридна» війна проти нашої країни. Методи, які при цьому обирають ті, хто змагається за владу в Україні, руйнують стабільність і полегшують виконання завдань ворогам держави. Тривалий час українські соціологи фіксували зростання соціальної напруги в суспільстві (незадоволення соціально-економічними умовами життя, погіршення соціального самопочуття, зниження довіри до влади, песимізм щодо майбутнього тощо). Однак ці дослідження залишалися поза увагою тих, хто приймає політичні рішення та може впливати на ситуацію в країні.

Висновки. Чим більше в суспільстві невирішених проблем, тим більш вразливим воно є, тим більше можливостей у недружніх держав дестабілізувати ситуацію, спровокувавши конфлікти в країні, яка є об'єктом агресії в «гібридній» війні. Успіхи в економіці, культурі, науці, у становленні зрілого громадянського суспільства, яке контролює владу, формує її шляхом виборів, а також єдність суспільства є умовами перемоги в «гібридній» війні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власюк О. С., Кононенко С. В. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни: монографія. Київ: НІСД, 2017. 304 с.
2. Гулай В. В. Загрози інформаційно-психологічній безпеці особи в реаліях інформаційно-психологічної війни як складової «гібридної війни» Російської Федерації

- ції проти України. *Військово-науковий вісник*. Вип. 25. Львів: НАСВ, 2016. С. 233–244.
3. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналітична доповідь / за заг. ред. А. Баровської. Київ: НІСД, 2016. 109 с.
  4. Магда Е. В. Гибридная война. Выжить и победить. Харьков: Виват, 2015. 320 с.
  5. Рущенко І. П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Харків: ФОП Павленко О. Г., 2015. 268 с.
  6. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. №3(50). С. 113–127.
  7. Countering hybrid threats: lessons learned from Ukraine / edited by Niculae Iancu, Andrei Fortuna, Cristian Barna, and Mihaela Teodor. Amsterdam; Washington, DC: IOS Press, 2016. xi, 273 p.
  8. Europe's hybrid threats: what kinds of power does the EU need in the 21st century? / edited by Giray Sadik. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2017. 123 p.
  9. Freedman L. The future of war: a history. New York: Public Affairs, 2017. xxi, 376 p.
  10. Herpen M. van. Putin's wars: the rise of Russia's new imperialism. Second edition. Lanham: Rowman & Littlefield, 2015. xx, 317 p.
  11. Horbulin V. P. The world hybrid war: Ukrainian forefront / translated into English by Julia Lugovska, Anna Krapivnik, Rami Shultz. Kharkiv: Folio, 2017. 158 p.
  12. Hybrid warfare in Ukraine: outcomes and recommendations for Europe and the world / Scientific editor, Boguslaw Pacek. Brussels, Belgium: Defence Education Enhancement Programme, North Atlantic Treaty Organization, 2017. 206 p.
  13. Simons G., Chifu I. The changing face of warfare in the 21st century. London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. x, 277 p.
  14. Sriram C. L., Martin-Ortega O., Herman J. War, conflict and human rights: theory and practice. Third edition. London; New York, NY: Routledge, 2018. xx, 277 p.
  15. Rácz A. Russia's hybrid war in Ukraine: breaking the enemy's ability to resist. Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti, 2015. 99 p.
  16. Гончаров Д. В. Автономное и мобилизованное участие. *Полис*. 1995. №6. С. 129–137.
  17. Мелешкина Е. Ю. Политическое поведение. *Политический процесс: основные аспекты и способы анализа*: сб. учеб. материалов. Москва: Изд. Дом «ИНФРА-М»: Изд-во «Весь Мир», 2001. С. 152–171.
  18. Гудков Л. Б. Человек в реформирующемся обществе. Феномен негативной мобилизации. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/16/1214863269/Gudkov.pdf> (дата звернення: 30.03.2018).
  19. Требін М. П. Феномен «гібридної» війни. *Гілея*: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ: ПП «Видавництво «Гілея», 2014. Вип. 87 (№8). С. 366–371.
  20. Клаузевиц К. О войне / пер. с нем. Москва: Издательская корпорация «Логос»: Международная академическая издательская кампания «Наука», 1994. 448 с.

21. Россияне назвали главных врагов страны. URL: <https://www.levada.ru/2018/01/10/gossiyanе-nazvali-glavnyh-vragov-strany/> (дата звернення: 28.03.2018).
22. Бойко О. Чутка як інструмент політичного маніпулювання. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26863/26-Boyko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 29.03.2018).
23. Интолерантность и ксенофобия. URL: <http://www.levada.ru/2016/10/11/intolerantnost-i-ksenofobiya/> (дата звернення: 18.03.2018).
24. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов]; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.
25. Панарин А. Глобальное политическое прогнозирование. Москва: Алгоритм, 2002. 352 с.
26. Волков Д., Гончаров С. Российский медиаландшафт: основные тенденции использования СМИ – 2017. URL: <http://https://www.levada.ru/2017/08/22/16440/> (дата звернення: 18.03.2018).
27. Россияне негативно воспринимают Украину. URL: <https://www.levada.ru/2017/12/18/gossiyanе-negativno-vospriimayut-ukrainu/> (дата звернення: 18.03.2018).
28. Граждане проявили негатив. URL: <https://www.levada.ru/2018/03/26/grazhdane-proyavili-negativ/> (дата звернення: 18.04.2018).
29. Требін М. П. Політична культура сучасної владної еліти України. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія* / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2010. Вип. 4. С. 137–145.

REFERENCES

1. Vlasiuk, O. S., Kononenko, S. V. (2017). *Kremlivska ahresiiа proty Ukrainy: rozdumy v konteksti viiny: monohrafiа*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
2. Hulai, V. V. (2016). Zahrozy informatsiino-psykholohichnii bezpetsi osoby v realiiakh informatsiino-psykholohichnoi viiny yak skladovoi «hibrydnoi viiny» Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy. *Viiskovo-naukovyі visnyk – Military Scientific Bulletin, Issue 25*, 233–244 [in Ukrainian].
3. Barovska, A. ed. (2016). *Informatsiini vyklyky hibrydnoi viiny: kontent, kanaly, mekhanizmy protydii: analitychna dopovid*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
4. Magda, E. V. (2015). *Gibridnaya voyna. Vyizhit i pobedit*. Harkov: Vivat [in Russian].
5. Rushchenko, I. P. (2015). *Rosiisko-ukrainska hibrydna viina: pohliad sotsioloha: monohrafiа*. Kharkiv: FOP Pavlenko O. H. [in Ukrainian].
6. Trebin, M. P. (2014). «Hibrydna» viina yak nova ukrainska realnist. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian Society*, 3(50), 113–127 [in Ukrainian].
7. Iancu, N., Fortuna, A., Barna, C., Teodor, M. eds. (2016). *Countering hybrid threats: lessons learned from Ukraine*. Amsterdam; Washington, DC: IOS Press.
8. Sadik, G. ed. (2017). *Europe’s hybrid threats: what kinds of power does the EU need in the 21st century?* Newcastle upon Tyne, UK : Cambridge Scholars Publishing.

9. Freedman, L. (2017). *The future of war: a history*. New York: Public Affairs.
10. Herpen, M. van. (2015). *Putin's wars : the rise of Russia's new imperialism*. Second edition. Lanham: Rowman & Littlefield.
11. Horbulin, V. P. (2017). *The world hybrid war: Ukrainian forefront / translated into English by Julia Lugovska, Anna Krapivnik, Rami Shultz*. Kharkiv: «Folio».
12. Pacek, B. ed. (2017). *Hybrid warfare in Ukraine: outcomes and recommendations for Europe and the world*. Brussels, Belgium: Defence Education Enhancement Programme, North Atlantic Treaty Organization.
13. Simons, G., Chifu, I. (2018). *The changing face of warfare in the 21st century*. London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
14. Sriram, C. L., Martin-Ortega, O., Herman, J. (2018). *War, conflict and human rights : theory and practice*. Third edition. London; New York, NY: Routledge.
15. Rącz, A. (2015). *Russia's hybrid war in Ukraine: breaking the enemy's ability to resist*. Helsinki : Ulkopoliittinen Instituutti.
16. Goncharov, D. V. (1995). Avtonomnoe i mobilizovannoe uchastie. *Polis – Political Studies*, 6, 129–137 [in Russian].
17. Meleshkina, E. Yu. (2001). Politicheskoe povedenie. *Politicheskii protsess: osnovnyie aspektyi i sposobyi analiza: sb. ucheb. mater.* Moskva: Izd. Dom «INFRA-M»; Izd-vo «Ves Mir». 152–171 [in Russian].
18. Gudkov, L. B. Chelovek v reformiruyushchetsya obshchestve. Fenomen negativnoy mobilizatsii. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/16/1214863269/Gudkov.pdf> [in Russian].
19. Trebin, M. P. (2014). Fenomen «hibrydnoi» viiny. *Hileia - Gilea: naukovyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats / Hol. red. V. M. Vashkevych*. Kyiv: PP «Vydavnytstvo «Hileia», *Issue 87 (№8)*, 366–371 [in Ukrainian].
20. Klauzevits, K. (1994). *O voyne / Per. s nem.* Moskva: Izdatelstskaya korporatsiya «Logos»; Mezhdunarodnaya akademicheskaya izdatelskaya kompaniya «Nauka» [in Russian].
21. Rossiiane nazvali glavnykh vragov strany. URL: <http://www.levada.ru/2018/01/10/rossiyane-nazvali-glavnykh-vragov-strany/> [in Russian].
22. Boyko, O. Chutka yak instrument politichnogo manipulyuvannya. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26863/26-Boyko.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
23. Intolerantnost i ksenofobiya. URL: <http://www.levada.ru/2016/10/11/intolerantnost-i-ksenofobiya/> [in Russian].
24. Petrik, V. M., Prisyazhnyuk, M. M., Kompantseva, L. F. et al. (2011). Sugestivni tekhnologii manipulyativnogo vplivu: navch. posib. / za zag. red. E. D. Skulisha. 2-ge vid. Kyiv: ZAT «VIPOL» [in Ukrainian].
25. Panarin, A. (2002). *Globalnoe politicheskoe prognozirovanie*. M.: Algoritm [in Russian].
26. Volkov, D., Goncharov, S. Rossiyskiy medialandshaft: osnovnye tendentsii ispolzovaniya SMI – 2017. URL: <http://www.levada.ru/2017/08/22/16440/> [in Russian].

27. Rossiyanе negativno vosprinimayut Ukrainu. URL: <https://www.levada.ru/2017/12/18/rossiyanе-negativno-vosprinimayut-ukrainu/> [in Russian].
28. Grazhdane proyavili negativ. URL: 26.03.2018<https://www.levada.ru/2018/03/26/grazhdane-proyavili-negativ/> [in Russian].
29. Trebin, M. P. (2010). Politychna kultura suchasnoi vladnoi elity Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filozofia, filozofia prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of National University «Yaroslav the Wise Law academy Ukraine». The series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology, Issue 4, 137–145* [in Ukrainian].

Киндратец Елена Николаевна, доктор политических наук, профессор, профессор кафедры политологии Запорожского национального университета, г. Запорожье, Украина

«НЕГАТИВНАЯ МОБИЛИЗАЦИЯ» НАСЕЛЕНИЯ КАК РЕЗУЛЬТАТ ИНФОРМАЦИОННЫХ ВОЗДЕЙСТВИЙ В УСЛОВИЯХ «ГИБРИДНОЙ» ВОЙНЫ

Проанализированы сущностные характеристики «негативной мобилизации». Определено влияние информационных воздействий на процесс негативной мобилизации народа государства, против которого ведется «гибридная» война, и на народ страны, которая ведет эту войну. Показаны негативные последствия для общества такой мобилизации. Доказано, что применение таких технологий влияет на стабильность развития, порождает угрозы и риски, дестабилизирует политическую систему.

Ключевые слова: политическая мобилизация населения, «негативная мобилизация», «гибридная» война, информационная война, информационное воздействие, дестабилизация.

Kindratets Olena Mykolaivna, Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of the Department of Political Science of Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

«NEGATIVE MOBILIZATION» OF THE POPULATION AS THE RESULT OF INFORMATION INFLUENCE IN THE CONDITIONS OF THE «HYBRID» WAR

Problem setting. *Formulation of the problem. The destabilization of the situation in the «peaceful» territory of the country in any war is beneficial to the aggressor country, but in the hybrid war it is of particular importance, since it is very important to convince*

the world community and its own people that the war is a civil war. The provocation of the conflict between the government and the people, between individual groups within the country takes place by means of information influence, that is, the use of special information technologies and tools that will not only affect the consciousness of people but change their behavior. The destabilization of the situation becomes possible through the «negative mobilization» of the population. Information war is now an important part of the hybrid war. It is worth paying attention to how the power of the aggressor state affects its own people, also a victim of disinformation, manipulation of consciousness. In general, the means of influence on both the people of other countries and in their own way are the same, but the purpose of the impact is different. This makes it possible to distinguish the «two fronts» of the information war.

Recent research and publications analysis. *The problems of political mobilization, «negative mobilization», peculiarities of manipulation of the people's consciousness for achieving certain goals, were reflected in the scientific works of such researchers as A. Boyko, D. Goncharov, L. Gudkov, O. Meleshkina, etc. Recently, The problem of information warfare, which is a compound hybrid war. The information component of the hybrid war is explored by D. V. Dubov, A. V. Manoilo, G. G. Pocheptsov, M. P. Trebin and others.*

Paper objective. *Based on the above, the purpose of the study is to elucidate the possibility of «negative mobilization» of the population through information impacts in a hybrid war.*

Paper main body. *There are different approaches to the definition of political mobilization. Many researchers believe that such a mobilization is not a manifestation of an independent identification of the desire to engage in a political process for the realization of certain interests, but such activity is prompted by politicians or political parties that have their own interests, which often do not coincide with the interests of those whom they manipulate. Therefore, the actions of the groups thus included in the political process are not rational. The concept of «negative» mobilization is used to characterize mobilized political participation. The precondition for the process of negative mobilization is the statement of the «state of the crisis», the belief that a certain boundary has been reached (or is approaching it), which can lead to irreversible changes in the people's situation. Negative mobilization can be a consequence of state policy. and the consequence of the intervention of a third party, which is interested in destabilizing the situation and violating stability. The information war, one of the tasks of which is to resolve stability, is part of a hybrid war against Ukraine. The country the aggressor uses, using the monopolization of the information field, forms certain stereotypes, myths, manipulates the consciousness of his citizens to gain support for foreign policy. Investigating the consequences of Russia's information war against Ukraine, it is important to find out the factors that are favorable for achieving the goal in this war. Such factors include: the lack of a single identification, the unfinished process of forming a political nation; the disintegration of society (a large gap between the poor and rich segments of the population, regions, territories, ideological delimitation, cultural differences, the lack of consensus among the*

political elite even in the conditions of war.) The existing schisms in society will not be overcome until the political elite of the state itself is split.

Conclusions of the research. *The more unresolved problems in society, the more vulnerable it is, the more opportunities for unfriendly states to destabilize the situation, triggering conflicts in a country that is subject to aggression in the hybrid war. Success in the economy, culture, science, in the formation of a mature civil society, which controls power, forms it through elections, as well as the unity of society, are the conditions for victory in the hybrid war.*

Keywords: *political mobilization of the population, «negative mobilization», «hybrid» war, information warfare, information influence, destabilization.*

